

KÖY KOŞULLARINDA MELEZLEME YOLUYLA KIL KEÇİLERİNİN SÜT VERİMİ YÖNÜNDE ISLAHI OLANAKLARI(1)

R. SÖNMEZ(2)

M. KAYMAKCI(3)

O. BAYANOĞLU(4)

1 — GİRİŞ :

Yurdumuzda orman içi ve kenarında yaşayan on milyona yakın halkın en önemli geçim kaynağı keçi yetiştiriciliğidir. Ancak keçinin ormanlar için zararlı olduğu bilinen bir konudur. Bu nedenle sorun büyük ölçüde insan - orman ilişkilerinin ayarlanması sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Sorunun çözümünde yapılacak ilk iş, orman alanları ile yerleşme alanlarını birbirinden ayıracak ekonomik, sosyal ve yönetim yönünden önlemlerin alınmasıdır. Ekonomik nedenlerden dolayı taşınmayan köyler içinde keçiciliği büsbütün kaldırmak mümkün ve rasyonel olamayacağına göre; bu yetiştirme kolunu ormana enaz zararlı duruma getirecek çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu bakımdan yetiştirme yönünden bilgili bir hayvancılığın yanında, verim düzeyini arttıracak yerli ve yabancı gen kaynakları ile melezleme çalışmalarına zorunluluk vardır. (SÖNMEZ ve ŞENONCA, 1964). Böylelikle kıl keçi sayısının azalmasıyla doğacak gelir düşmesini yüksek verimli süt tipi keçilerle tamamlamak olanağı doğacaktır. Çünkü kıl keçisinin yetiştirildiği bölgenin ekolojik koşullarına süt tipi keçiler, herhangi bir çiftlik hayvanı türünden daha kolay uyabilirler. Kıl keçilerinin süt verim yönünde ıslahında aklagelen başlıca gen kaynakları; Malta ve Kilis gibi yerli süt keçileriyle, yurdumuz koşullarına uyabilen Saanen ırkıdır (SÖNMEZ ve ŞENONCA, 1964; SÖNMEZ ve Ark. 1970).

(1) Bu çalışma E.Ü. Ziraat Fakültesi Hayvan Yetiştirme ve Su Ürünleri Kürsüsü ile İzmir Teknik Ziraat Müdürlüğü'nün Selçuk-Çamlık köyünde ortaklaşa yürüttükleri projenin kesin raporu özetidir.

(2) E.Ü. Ziraat Fakültesi Hayvan Yetiştirme ve Su Ürünleri Kürsüsü Profesörü.

(3) E.Ü. Ziraat Fakültesi Hayvan Yetiştirme ve Su Ürünleri Kürsüsü Asistanı.

(4) İzmir Teknik Ziraat Müdürlüğü Zootečni Baş Mühendisi.

Bu düşünceden hareketle ilk kez 1959 yılında Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Kürsüsünde kıl keçilerinin Saanen ve Malta tekeleriyle ıslahı çalışmalarına başlanılmıştır. Bu çalışmalardan olumlu sonuçlar alınmış bulunmaktadır (ŞENGONCA ve Ark. 1970; SÖNMEZ, 1974).

Ege Bölgesinde süt tipi keçi yetiştirmeye karşı orman köylerinin, işçi ailelerinin, bağ-bahçe sahiplerinin giderek artan bir isteği vardır. Bu isteği yanıtlamak amacıyla Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Kürsüsü tarafından birçok yerde örnekleme çalışmalarının yapılmakta olduğunu (SÖNMEZ ve KAYMAKCI, 1973) bildirmektedir.

Bu araştırmanın konusu da bunlardan biri olan ve Selçuk-Çamlık Köyünde Kemal Bozdoğan adlı yetiştiricinin kıl keçi sürüsünde yapılan Saanen x kıl keçi melezleme çalışmasıdır. Melezlemeyle daha iri, daha yüksek verimli, köylüye daha fazla gelir sağlayacak **süt tipi melez keçi** elde edilmesi planlanmıştır.

Çalışmada süt tipi melez keçi elde ederek süt verimini arttırmanın yanında, işletmenin damızlık bir işletme durumuna gelmesi düşünülmüştür. Böylece **damızlık melez teke satarakta işletmenin karlılığının arttırılabileceği amaçlanmıştır.**

2 — MATERYAL ve YÖNTEM :

Çalışmanın materyalini Selçuk-Çamlık Köyünde Kemal Bozdoğan'a ait 250 başlık kıl keçisi sürüsü oluşturmuştur. Yetiştiricinin ağılı basit bir sundurma olup dağ eteğinde ve Çamlık Köyünden 1 Km. uzaktadır. Keçiler orman kenarı ve içinde otlamakta, elden yem hemen hemen verilmemektedir.

Araştırma 1971 yılı aşım döneminde başlamış, 4 yıl süreyle 1974 yılı sonuna değin sürmüştür. Uygulanan aşım planı çizelge (1) de görülmektedir.

Çizelge (1) Kemal Bozdoğan'ın kıl keçi sürüsünde uygulanan saanen x kıl melezlemesi aşım planı,

Yıl	Çiltleşme Grubu
1971	Saanen X Kıl = F1
1972	Saanen X Kıl = F1
1973	F1 X F1 = F2
1974	F1 X F1 = F2

} F Sürüsü

Aşım planında görüldüğü üzere Ağustos 1971 ve 1972 yıllarında kıl keçilerine saanen teke katılmıştır. Saanen tekeler Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi tarafından yetiştiriciye verilmiş, aşım bitiminde geri alınmıştır. Çevirme melezlemesi F1. aşamasında bırakılmış, 1973 ve 1974 aşım döneminde ise F1 yetiştiriciliğine başlanılmıştır. İlk aşım döneminden itibaren en iyi 50 baş keçiye Saanen teke verilerek sınıf usulü aşım uygulamaya çalışılmıştır.

Çalışma süresince yalnız tekelere aşım döneminde bir miktar kesif yem verilmiş, keçilere elden yem verilmemiştir.

Saanen tekeye verilmiş keçiler ve Saanen x kıl melezi oğlaklara kulak numarası takılmıştır.

Çalışmada oğlakların gelişmelerini izlemek amacıyla süttten kesim ağırlıkları saptanmıştır. Melez keçilerde ve kıl keçilerde süt verim denetimi duyarlı olarak yapılamamıştır. Ancak bu verimle ilgili bilgiler yetiştiriciden alınmıştır.

Elde edilen araştırma sonuçları ilgili bölümlerde karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

3 — ARAŞTIRMA SONUÇLARI :

A — Morfolojik Özellikler

1. Vücut rengi.

Araştırmamızda anaç materyali oluşturan kıl keçilerinde genel vücut rengi siyahtır. Buna karşılık, standart bir vücut rengine sahip Saanen ırkının vücut rengi beyazdır. Sürüde doğan tüm Saanen x kıl melezi oğlaklar kirli beyaz renktedir. Bu da Saanen ırkında görülen beyaz vücut renginin dominant nitelikte olduğunu açıkça göstermektedir.

Ancak F2 lerde değişme olmuştur. Renk kül rengine dönüşmüş, bazı oğlaklarda ise alacalık gözlenmiştir.

2. Meme yapısı,

Sürü hayvanlarında sarkık meme, taşlık ve çalılıklardan zarar görmesi nedeniyle istenmez. Saanen x kıl melezlemesi sonunda elde edilen tipler meme yapısı bakımından yüksek yapılı koltuk meme tipindedir. Melez tipler bu nedenle sürü hayvancılığına uymuş durumdadır. Bunun yanında meme, melezlerde daha gelişkindir.

3. Diğer morfolojik özellikler,

Tip ve proporsiyon bakımından melezlerde Saanen görüşünün hakim olduğu saptanmıştır.

B — Fizyolojik Özellikler :

1. Sütten kesim ağırlığı;

Ege Bölgesi için oğlak satışında, sütten kesim ağırlığı önemli bir ölçüttür. Bu nedenle sütten kesim ağırlığı saptanmıştır. Oğlaklar ortalama 1,5 ay süreyle analarını emmişlerdir. Ancak bu süre içinde anaç keçiler bir miktarda sağılmışlardır Çizelge (2) de saf ve melez oğlakların sütten kesim ağırlıkları verilmiştir.

Çizelge (2) : Kıl ve Saanen x kıl melezi oğlaklarda sütten kesim ağırlığı (Kg.)

Genotip	Eşey	\bar{X}	N
Kıl	Dişi	10.50	30
	Erkek	12.60	20
Saanen X Kıl = F1	Dişi	13.20	30
	Erkek	14.40	20

2. Oğlaklarda süt emme devresinde yaşama gücü;

Melez oğlaklar ile kıl oğlaklar arasında yaşama gücü bakımından önemli bir ayırım gözlenmemiştir. Saanen x kıl melezi oğlakların yaşama gücü kıl oğlaklarına yakındır.

3. Süt verimi ile ilgili özellikler;

Çalışmada laktasyon süt verimi ve laktasyon süresi ile ilgili saptamalar duyarlılıkta yapılamamıştır.

Ancak melez keçiler (Saanen x kıl = F1) 1. laktasyonda, oğlakların sütten kesiminden, ortalama Mart başından aşım başlangıcına (İşletme için bu zaman Ağustos başıdır) kadar sağılmışlardır. Kıl keçiler ise Mayıs sonunda genellikle kuruya çıkmışlardır. Buna göre Saanen x kıl melezi keçilerin laktasyon süreleri 120-150 gün, kıl keçilerinin ise 90-100 gündür. Yapılan kaba bir hesaba göre melez keçiler, kıl keçilerden 1-1,5 ay daha fazla sağılmışlardır.

Günlük süt verimi, kıl keçilerinde 400-500 Gr., Melez F1 lerde ise 800-900 Gr. dir. Bazı melez keçiler ise 1,500 Kg. kadar süt vermektedirler.

Süt verimi yönünden elde edilen bu sonuçlar; melezlemenin süt verimini olumlu yönde etkilediği, elde edilen verimlerin tatminkar olduğunu göstermektedir. Üstelik yetiştirici sağım döneminde hemen hiç yemleme yapmamış, besleme tümüyle dağ merasından sağlanmıştır.

4 — TARTIŞMA ve SONUÇ :

Buraya kadar bildirilen araştırma sonuçları göstermektedir ki, kıl keçilerinin verimlerinin ıslahı amacıyla Köylü koşullarında girişilmiş olan melezleme çalışmalarının ilk kademesinde sonuçlar çok olumludur. Süt veriminde ve oğlakların gelişmesinde elde edilen bilgiler kıl keçilerinininkinden çok daha iyi olmaktadır.

Özellikle kıl keçi meralarında beslenecek hayvanlar için önemli olan meme şekli ve yapılışı bakımından F1 lerde bir bozulma olmamıştır.

Bununla birlikte kıl keçinin yetiştiği çevre koşullarının çok elverişsiz olması nedeniyle, çevirme melezlemesinin ileriki safhalarda başarılı olması beklenmemektedir. Bu nedenle çalışmamızda melezleme F1 aşamasında bırakılmış ve F1 yetiştiriciliğine başlanılmıştır.

Sonuç olarak projede değinilen amaçlara ulaşılmıştır. Yetiştirici oğlak satışı ve süt satışından kıl keçiye oranla daha fazla gelir sağlamıştır. Bunun yanında yakın yöreye damızlık melez teke satacak bir «Damızlık Ünite» durumuna gelmiştir. Yetiştirici Muğla ve Aydın Teknik Ziraat Müdürlüğünde başlamış olan çalışmalara damızlık melez teke satmıştır. Ancak bu gibi çalışmaların bir İşletmede kalmayıp diğer İşletmelerde yaygınlaştırılması gereklidir. Yeni yetiştirici saptarkende daha meraklı ve bilgili olmaları aranmalıdır.

5 — ÖZET :

Köy koşullarında melezleme yolu ile kıl keçilerinin ıslahı olanakları adlı çalışma 1971-1975 yılları arasında Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Hayvan Yetiştirme ve Su Ürünleri Kürsüsü ve Teknik Ziraat Müdürlüğü ile ortaklaşa Selçuk-Çamlık Köyünde Kemal Bozdoğan'a ait işletmede uygulanmıştır. Dört yıl süreyle devam eden çalışmada elde edilen sonuçlar aşağıdadır.

1 — Saanen x Kıl = F1 melezlerinde vücut rengi beyazdır. Ancak F2 lerde renk kül rengine dönüşmüştür.

2 — Saanen x Kıl melezleri dağlık ve fundalık bölgeler için uygun bir meme şekline sahiptir.

3 — Oğlaklarda ortalama süttten kesin ağırlıkları kıllarda 10,5 Kg. - 12,6 Kg., Saanen x Kıl melezlerinde ise 13,2 Kg. - 14,4 Kg. dir.

4 — Günlük süt verimi kıllarda ortalama 400-500 Gr., Saanen x Kıl melezi keçilerde 800-900 Gr. arasında değişmektedir.

5 — Saanen x Kıl melezi keçilerde sağım, kıl keçilerine oranla 1-1,5 ay daha fazla olmaktadır.

6 — Çalışmada süt tipi melez keçi elde ederek süt verimini arttırmanın yanında, süt tipi damızlık nelez teke satarak da işletmenin kârlılığı arttırılmıştır.

KAYNAKÇA :

- 1 — SÖNMEZ, R. 1974. Melezleme yolu ile yerli kıl keçilerin süt keçisine çevrilme olanakları, E.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları No: 226, Ege Üniversitesi Matbaası.
- 2 — SÖNMEZ, R., KAYMAKCI, M. 1973. Ege Bölgesinde süt tipi keçi yetiştirme çalışmaları, Ege Bölgesi 1. Hayvancılık Semineri, İzmir.
- 3 — SÖNMEZ, R., ŞENGONCA, M. 1964. Saanen süt keçilerinin Ege Bölgesi şartlarına adaptasyonu ve verimleri üzerinden bir araştırma, E.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, ayrı Basım.
- 4 — SÖNMEZ, R., ŞENGONCA, M., KAYMAKCI, M. 1973. Ege Bölgesinde yetiştirilen çeşitli süt tipi keçilerle bunların melezlerinin adaptasyon durumu ve verim özellikleri üzerinde mukayeseli bir araştırma. TBTAK IV. Bilim Kongresi 5-8 Kasım 1973, Ankara.
- 5 — ŞENGONCA, M. 1974. Keçi Yetiştirme, E.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları No: 222, E.Ü. Matbaası, İzmir.
- 6 — ŞENGONCA, M., SÖNMEZ, R., ALPBAZ, A.G. 1970. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi yetiştirilen Saanen x Kıl ve Malta x Kıl birinci genarasyon melezlerinin çeşitli özellikleri ve verimleri üzerinde mukayeseli bir araştırma, E.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi Cilt 7, Sayı 1.